

Podoby modernizmu v literatúre 1. Československej republiky 1918 – 1938 (vedecký seminár)

Kristína Krajanová

Dňa 20. septembra 2018 sa v priestoroch Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave konal medzinárodný vedecký seminár *Podoby modernizmu v literatúre 1. Československej republiky 1918 – 1938*. Zámerom organizátorov bolo reflektovať aktuálne prístupy k literárnohistorickému i historickému spracovaniu problematiky literárneho a širšie aj umeleckého modernizmu z daného obdobia v slovenskom a českom kultúrnom prostredí, a zároveň vytvoriť platformu užšej spolupráce medzi akademickými inštitúciami v Slovenskej a Českej republike.

Podujatie vo forme moderovanej diskusie bolo výstupom vedeckého projektu VEGA 2/0033/16 Modernizmus v slovenskej literatúre (1900 – 1948): Podoby, tendencie, aspekty, na riešení ktorého spolupracujú Ústav slovenskej literatúry SAV a Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy FiF UK. Keďže seminár bol venovaný 100. výročiu vzniku Československej republiky, z českej strany bola vedeckým partnerom Katedra českej literatúry a literárnej vedy Filozofickej fakulty Ostravskej univerzity v Ostrave. Účastníkmi seminára za FiF OU boli Iva Málková, Jan Malura, Jan Krasický a Markéta Balonová; za FiF UK Dagmar Kročanová, Kristína Krajanová, Peter Tollarovič a Hana Tichá a za ÚSIL SAV Dana Hučková, Michal Habaj, Karol Csiba, Jaroslava Šaková, Andrea Draganová a Katarína Cupanová.

Účastníci sa zamerali na možnosti teoretického diskurzu a praktického prístupu pri pí-

saní dejín (nielen) modernistickej literatúry. V prvom bloku bol predmetom diskusie rozsiahly projekt dejín českej literatúry tzv. novej moderny autorského kolektívu vedeného Vladimírom Papouškom, z ktorého boli doteraz realizované tri knižné výstupy.¹ V centre pozornosti bol najmä druhý zväzok *Lomy vertikál* a z neho východisková metodologická stať V. Papouška Co lze slovy dělat s dějinami literatury v dějinném čase. V diskusii rezonovali aj ďalšie kapitoly (Josefa Vojvodíka, Libuše Heczkovej, Jana Wiendla) a čiastočne aj témy iných zväzkov (podľa výskumného zamerania jednotlivých účastníkov).

Seminár otvoril M. Habaj, ktorý cez analytické čítanie štúdie L. Heczkovej upozornil na interpretačne obchádzané, no dobovo významné koncepty telesnosti, ktoré sa odrazili v súvekých duchovno-filozofických a náboženských hnutiach (eugenika, teozofia, spiritualizmus a i.), ale aj v sociálno-kultúrnych koncepciách modernizmu (civilizačný konštruktivizmus).

I. Málková skonštatovala, že projekt dejín novej moderny reaguje na diskusiu českej literárnovednej komunity o problematike písania dejín. Viacerí účastníci seminára pritom

1 PAPOUŠEK, Vladimír a kol.: *Dějiny nové moderny 1. Česká literatura 1905 – 1923*. Praha : Academia, 2010; PAPOUŠEK, Vladimír a kol.: *Dějiny nové moderny 2. Lomy vertikál. Česká literatura v letech 1924 – 1934*. Praha : Academia, 2014; PAPOUŠEK, Vladimír a kol.: *Dějiny nové moderny 3. Věk horizontál. Česká literatura v letech 1935 – 1947*. Praha : Academia, 2017.

skonštatovali, že aj keď má publikácia „dejiny“ v názve, nie celkom ich predstavuje. Viac ide o sondy do problematiky podľa subjektívneho výberu tvorcov knihy, čo však zodpovedá ich východiskovému nastaveniu: svoj výklad totiž postavili na otvorenosti, neukončenosti, zohľadňujúc kategórie ako pohyb, tok, premena... Ambíciou publikácie teda nebolo uchopiť dejiny v ich komplexnosti – slovami J. Maluru: nejde o príbeh s koncom, ale o mozaiku. Podľa I. Máľkovej sa v tejto publikácii strácajú literárne texty a ich interpretácie sú v pozadí, no i tak sú v každom ohľade bohatou inšpiračnou bázou pre iných bádateľov. Otázne je, kde sú tieto „dejiny“ aplikovateľné a pre akého čitateľa sú vlastne určené. Taktiež nie je jasné, či a akým spôsobom sú použiteľné v školskej praxi (D. Kročanová), či je ich hlavným príjemcom čitateľ nepoučený, ktorý sa však zorientuje vďaka širokému presahu do iných oblastí, alebo naopak poučený, literárne školený, ktorý si pri čítaní vyberá a niečo z prečítaného akceptuje (K. Csiba).

Dejiny sú selekcia, no súčasne nie je možné písať o nich neideologicky. Objektívne by boli len dáta – v danom projekte ich ťažisko vo predstavujú kapitoly s jednotným názvom *Plocha času*, ktoré podľa J. Krasického znázorňujú široký rozmer dejín a literárneho sveta.

D. Hučková poukázala na hodnotový liberalizmus prezentovaný v publikácii a uvoľňovanie kánonu. Zároveň upozornila na problém miery, ktorý sa aktualizuje v súvislosti so skutočnosťou, že počet interpretačných kapitol je otvorený, môže sa neustále rozširovať, čo však vyvoláva otázku únosnosti, akceptovateľnosti takéhoto prístupu na strane príjemcu, ktorý nedostáva uzavretý dejinný výklad, iba rad štúdií. I. Máľková upozornila na rozmer viachlasnosti publikácie a problematiku komunikácie jej vrstiev, a taktiež na predpoklad, že jedna vec vysvetlí či dopovie druhú, inú. Aspekt viachlasnosti pritom charakterizoval aj samotné skúmané obdobie – v slovenskom kultúrnom prostredí dvadsiatych rokov 20. storočia sa spájal s dobovým heslom o otváraní okien do Európy.

Na úvahy o legitímnom postavení literárnych vedcov vo vedeckom diskurze určenom kritériami technických a prírodných vied reagoval K. Csiba. Problém vnímania literárnej vedy ako vedy komentovala M. Balonová.

Ďalším diskusným okruhom bol terminologický aparát použitý v publikácii, na ktorý kriticky upozorňovali aj jej viacerí recenzenti. V rámci diskusie bola naopak ocenená práca s teóriou rečových aktov či bourdieauovská myšlienka o „trhovisku“ príbehov, na ktoré prichádza vedec vyjednávať so svojim „príbehom“ – interpretáciou a koncepciou dejín (A. Draganová). Taktiež bola priaznivo hodnotená koncepcia kapitoly *Plocha času*, v ktorej je zaujímavé pozorovať napr. pomer produkcie umeleckej a populárnej tvorby (K. Krajanová), rovnako ako aj vývin jedného autora v čase či príbeh jednej knihy (J. Šaková).

V druhom bloku seminára sa diskusia sústredila na individuálnu autorskú vedeckú monografiu slovenského historika Martina Vašša *Bratislavská umelecká bohéma v rokoch 1920 – 1945* a jej popularizačnú verziu pre širšiu čitateľskú obec *Zlatá bohéma. Umelecká bohéma v Bratislave 1920 – 1938*.² Ide o dve knižné vydania jedného textu, ktorý bol pôvodne predmetom autorovho habilitačného konania na získanie vedecko-pedagogickej hodnosti docent, pričom táto skutočnosť sa ukázala vo viacerých aspektoch ako problematická. Z diskusie vyplynulo, že téma bratislavskej bohémy je výskumne zaujímavá a podnetná, no oba knižné výstupy M. Vašša potenciál témy plne nevyužili. J. Malura si v tejto súvislosti položil otázku, ako by sa dal daný text prepísať, aby bol adekvátny potenciálu témy a naozaj inovatívny.

Pripomienky ku knihám mali široký záber – počnúc poukázaním na elementárne jazykové či stylistické chyby a opakovania viet (K. Cupanová), ktoré mali byť redakčnou prácou odstránené, končiac výhradami voči autorskej

2 VAŠŠ, Martin: *Bratislavská umelecká bohéma v rokoch 1920 – 1945*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2016; VAŠŠ, Martin: *Zlatá bohéma. Umelecká bohéma v Bratislave 1920 – 1938*. Bratislava : Albert Marenčin, 2017.

418 koncepcii. Napríklad H. Tichá vyjadrila názor, že kým české *Dějiny nové moderny* možno brať ako inšpiráciu pre uvažovanie, knižná práca M. Vašša je výstrahou, na čo všetko si treba dať pozor pri písaní vlastnej práce.

Podľa I. Máľkovej sa bohéma javí ako vágna kategória, ktorá textu knihy ublížila. I. Máľková poukázala aj na metodologicky neudržateľné východisko publikácie. Problematicky sa tiež javí v publikácii prítomná slovenská nacionálnosť. D. Kročanová mala výhradu voči stanovenému rozmedziu do roku 1945 a skonštatovala, že o diele spisovateľov sa čitateľ nedozvedel prakticky nič. K všeobecnému súhlasu účastníkov s touto poznámkou sa pridali názory, že podkapitoly o autoroch sú rovnako ladené, bez smerovania k nejakému záveru.

M. Vaššovi sa vyčítalo, že mu chýbala argumentácia (A. Draganová) a že nekriticky pracuje s prameňmi (P. Tollarovič). Ďalšou výhradou bolo, že citácie mení na parafrázy bez toho, aby ich vyznačil (D. Kročanová), pričom doslovné preberanie slovníka skúmaných „bohémov“ súvisí najmä s tým, že daní autori sú pre neho autoritou, ktorú kriticky nepreveruje (K. Csiba). Hoci na jednej strane nemá odstup od dobových textov, v ktorých nedokázal identifikovať moment štylizácie, na druhej strane umelo vytvoril „odstup“ autorov bohémy od politiky, keď túto oblasť eliminoval z ich portrétov. Je preto otáznne, aký obraz o dobe môže daná publikácia dať. Výsledkom diskusie je názor, že metodologický úvod ostal len prázdny odkazom na aktuálne metodologické trendy, teoretické koncepty sa nijako nepremietli do pomerne tradičných portrétnych kapitol, i keď autor sám zdôrazňuje svoju inovatívnosť. Obraz, ktorý ponúkol M. Vašš, bude treba korigovať, doplniť a kontextovo previazať aj s aktuálnymi literárnohistorickými prácami slovenských literárnych vedcov, ktoré odignoroval napriek skutočnosti, že svoje práce situuje do oblasti kultúrnych dejín.

Sumárne zhodnotenie Vaššovho dvojitého vydania bolo značne kritické. Publikácia ukazuje nielen nízku úroveň redakčnej prípravy v rámci vydavateľskej práce, ale tiež na problém úrovne habilitačných konaní i na chýba-

júce kritické recenzné konanie pri vydaní vedeckej publikácie.

Seminár pokračoval 21. septembra 2018 prehliadkou výstavy *FILLA – FULLA: Osud umělce / Osud umelca* s lektorským výkladom Barbory Tribulovej v Slovenskej národnej galérii v Bratislave. Zameranie výstavy bolo tematicky priliehavé slovensko-českým vzťahom, pretože táto výstava sa netradične nevenuje jednému, ale dvom moderným umelcom: slovenskému maliarovi Ľudovítovi Fullovi (1902 – 1980) a českému maliarovi Emilovi Fillovi (1882 – 1953), ktorí sa osobne nikdy nestretli, aj keď tvorili v približne rovnakom období, a ktorých okrem podobnosti v menách spája občasná podobnosť aj v ich maliarskom diele a rukopise. Ten je síce primárne plný odlišností a špecifik, situovaním do kontextu však vystúpili do popredia spoločné témy a prieniky maliarov.

Celkové závery vedeckého seminára sa niesli v duchu pozitívnej odozvy na takýto typ podujatia. Diskusia bola podnetná; ako zhrnula I. Máľková, je obohacujúce rozprávať sa o publikáciách a kontextových súvislostiach nahlas, pretože účastníci seminára si môžu vypočuť, ako uvažujú o problematike ich kolegovia. Slovné zhodnotenie publikácií bolo prínosom aj z hľadiska kritického uvedomenia si limitov a pozitív kníh. Zameranosť seminára na modernizmus a jeho venovanie výročiu založenia Československa prinieslo viacero impulzov, medzi iným aj upozornenie D. Kročanovej na podobnosť situácie po roku 1918 a v súčasnosti, v zmysle nárastu možností, informačných zdrojov a priestorovej otvorenosti.

Mgr. Kristína Krajanová
Filozofická fakulta Univerzity
Komenského
Gondova 2
814 99 Bratislava
Slovenská republika
e-mail: krajanova4@uniba.sk